O'ZBEKISTONDA XORIJIY INVESTITSIYALARNI IQTISODIY RIVOJLANISHNING YANGI DRAYVERIGA AYLANTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI

Raxmonkulov Navruzbek Raxim o'g'li
O'zbekiston Respublikasi bank-moliya akademiyasi,
Moliya va moliyaviy texnologiyalar fakulteti,
Loyiha boshqaruvi yo'nalishi magistranti
https://doi.org/10.5281/zenodo.22824384

Annotatsiya: Mazkur tezisda O'zbekistonda xorijiy investitsiyalarni iqtisodiy rivojlanishning yangi drayveriga aylantirishning ustuvor yo'nalishlari tadqiq etilgan. Tadqiqotda xorijiy investitsiyalarning milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligini oshirish, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, yangi ish o'rinlarini yaratish, eksport salohiyatini kengaytirish va innovatsion texnologiyalarni joriy etishdagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, investitsiya oqimlarining tarmoq va hududiy tarkibi, ularning iqtisodiy o'sish sifatiga ta'siri hamda mavjud investitsion muhitning asosiy xususiyatlari tahlil qilingan. O'zbekistonda xorijiy kapitalni jalb qilishda institutsional muhitni takomillashtirish, investorlar huquqlarini himoya qilish, raqamli infratuzilmani rivojlantirish, davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini kengaytirish va yuqori qo'shilgan qiymat yaratadigan loyihalarni rag'batlantirish muhim ustuvor yo'nalishlar sifatida asoslangan. Tadqiqot natijasida xorijiy investitsiyalarni iqtisodiy rivojlanishning sifatli va barqaror manbaiga aylantirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.
Kalit so'zlar: xorijiy investitsiyalar, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar, iqtisodiy rivojlanish, investitsiya muhiti, investitsion salohiyat, iqtisodiy o'sish, innovatsiyalar, raqamli iqtisodiyot, eksport, davlat-xususiy sheriklik.

Abstract: This thesis examines the priority areas for transforming foreign investment into a new driver of economic development in Uzbekistan. The study highlights the importance of foreign investment in increasing the competitiveness of the national economy, modernizing production, creating new jobs, expanding export potential, and introducing innovative technologies. It also analyzes the sectoral and territorial composition of investment flows, their impact on the quality of economic growth, and the main features of the existing investment environment. Improving the institutional environment for attracting foreign capital in Uzbekistan, protecting investor rights, developing digital infrastructure, expanding public-private partnership mechanisms, and encouraging projects that create high added value are considered important priority areas. As a result of the study, scientific and practical proposals have been developed to transform foreign investment into a high-quality and sustainable source of economic development.
Keywords: Foreign investment, foreign direct investment, economic development, investment climate, investment potential, economic growth, innovation, digital economy, export, public-private partnership.

Kirish

Bugungi globallashuv sharoitida mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanishi nafaqat ichki moliyaviy resurslardan samarali foydalanish, balki xalqaro kapital oqimlarini milliy iqtisodiyotning ustuvor yo'nalishlariga yo'naltirish imkoniyatlariga ham bevosita bog'liq bo'lib qolmoqda. Ayniqsa, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar kapital bilan bir qatorda zamonaviy texnologiyalar, boshqaruv tajribasi, yangi ishlab chiqarish standartlari, xalqaro

bozorlar va malaka ko'nikmalarining kirib kelishini ta'minlashi bilan alohida ahamiyat kasb etadi. Shu sababli rivojlanayotgan mamlakatlarda xorijiy investitsiyalarni shunchaki moliyaviy mablag' manbai sifatida emas, balki iqtisodiyotni tarkibiy transformatsiya qilish, raqobatbardoshlikni oshirish va yangi iqtisodiy o'sish nuqtalarini shakllantirishning muhim drayveri sifatida qarash tobora dolzarb bo'lmoqda.

O'zbekiston iqtisodiyotida ham investitsiya faoliyatini kengaytirish, xorijiy kapitalni jalb qilish va investitsiya muhitini yaxshilash davlat iqtisodiy siyosatining muhim yo'nalishlaridan biriga aylandi. So'nggi yillarda mamlakatda tadbirkorlik va investitsiya faoliyatini liberallashtirish, investorlar huquqlarini himoya qilish, davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish, maxsus iqtisodiy zonalar faoliyatini kengaytirish hamda yirik investitsiya loyihalarini amalga oshirish uchun institutsional sharoitlar takomillashtirilmoqda. Xususan, O'zbekistonning "O'zbekiston - 2030" strategiyasi doirasida iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, yuqori texnologiyali ishlab chiqarishlarni rivojlantirish, investitsiya muhitini yanada yaxshilash va mamlakatning xalqaro iqtisodiy integratsiyasini chuqurlashtirish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan.

Xorijiy investitsiyalarning O'zbekiston iqtisodiyotidagi ahamiyati ularning hajmi va dinamikasida ham namoyon bo'lmoqda. Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, asosiy kapitalga yo'naltirilgan xorijiy investitsiya va kreditlar hajmi 2019-yildagi 85,4 trln so'mdan 2024-yilda 351,8 trln so'mgacha oshgan. 2025-yilda esa mazkur ko'rsatkich 422,1 trln so'mga yetgan. Ushbu dinamika mamlakat investitsiya jarayonida xorijiy kapitalning roli sezilarli ravishda kuchayganini ko'rsatadi. Biroq investitsiyalar hajmining ortishi o'z-o'zidan iqtisodiy rivojlanish sifatining oshishini anglatmaydi. Muhimi, jalb qilinayotgan kapitalning tarkibi, yo'naltirilayotgan tarmoqlari, texnologik mazmuni, yaratilayotgan ish o'rinlari, eksportga ta'siri va mahalliy ishlab chiqarish bilan integratsiyalashuv darajasidir.

Shu nuqtayi nazardan, xorijiy investitsiyalarni iqtisodiy rivojlanishning yangi drayveriga aylantirish masalasi investitsiyalar hajmini oshirishdan ko'ra kengroq mazmunga ega. Bunda xorijiy kapitalning iqtisodiyotga multiplikativ ta'sirini kuchaytirish, ya'ni bitta investitsiya loyihasi doirasida yangi ishlab chiqarish zanjirlarini shakllantirish, mahalliy korxonalar faoliyatini kengaytirish, qo'shimcha bandlikni yaratish, eksport hajmini oshirish va texnologik bilimlarning tarqalishini ta'minlash muhimdir. Ayniqsa, yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarish, raqamli iqtisodiyot, yashil energetika, logistika, farmatsevtika, elektrotexnika, kimyo sanoati va zamonaviy xizmatlar sohalariga xorijiy investitsiyalarni faol jalb qilish O'zbekiston iqtisodiyotining yangi o'sish nuqtalarini shakllantirishga xizmat qilishi mumkin.

Mahalliy tadqiqotlarda ham xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning iqtisodiy rivojlanishdagi ahamiyati keng yoritilgan. Jumladan, Zoyirov (2026) xorijiy investitsiyalarni qo'shma korxonalar tashkil etish, xorijiy kapital ishtirokidagi ishlab chiqarishlarni kengaytirish va hududlarning investitsion salohiyatidan foydalanish bilan bog'laydi. Muhammadjonov (2025) esa investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlarini takomillashtirish, investitsion muhitni yaxshilash va iqtisodiyot tarmoqlarining rivojlanishiga kapital oqimlarini samarali yo'naltirish zarurligini ta'kidlaydi. Matniyazova (2025) tomonidan Xorazm viloyati misolida olib borilgan tadqiqotda esa xorijiy investitsiyalardan samarali foydalanish hududiy iqtisodiy rivojlanish va mavjud investitsion salohiyatni ishga solishning muhim sharti sifatida baholanadi.

Bundan tashqari, xorijiy investitsiyalarning iqtisodiy rivojlanishdagi samarasi texnologik va innovatsion komponent bilan bevosita bog'liq. Ko'chimov va Zulfakarova (2025) texnologiya sohasidagi investitsion faollikni rivojlantirishda xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va innovatsion texnologiyalarni mamlakat iqtisodiyotiga olib kirishning ahamiyatini ko'rsatadi. Matyakubovna va Kamolovna (2024) esa xorijiy investitsiyalarni yashil texnologiyalarni joriy etish va iqtisodiyotni ekologik jihatdan barqaror

rivojlantirishning muhim manbalaridan biri sifatida ko'rib chiqadi. Ushbu tadqiqotlar xorijiy kapitalning iqtisodiy samarasi faqat ishlab chiqarish hajmining ortishi bilan emas, balki texnologik yangilanish va iqtisodiyotning sifat jihatdan o'zgarishi bilan ham belgilanadi, degan xulosani ilgari surishga imkon beradi.

Xorijiy investitsiyalarni yangi iqtisodiy drayverga aylantirishda hududiy yondashuv ham muhim o'rin tutadi. O'zbekiston hududlari tabiiy resurslar, mehnat salohiyati, transport-logistika imkoniyatlari, sanoat bazasi va bozor sig'imi jihatidan bir-biridan farq qiladi. Shu sababli barcha hududlar uchun bir xil investitsiya siyosatini qo'llash o'rniga ularning iqtisodiy ixtisoslashuviga mos investitsiya strategiyalarini shakllantirish maqsadga muvofiq. Masalan, sanoat salohiyati yuqori hududlarda qayta ishlash va eksportga yo'naltirilgan loyihalarni, qishloq xo'jaligi salohiyati yuqori hududlarda agrotexnologiyalar va oziq-ovqat sanoatini, turizm salohiyati mavjud hududlarda esa zamonaviy turizm infratuzilmasini rivojlantirishga qaratilgan xorijiy investitsiyalarni rag'batlantirish mumkin.

Bunda davlat-xususiy sheriklik mexanizmlari ham xorijiy kapitalni iqtisodiyotga yo'naltirishning samarali vositalaridan biri bo'lib xizmat qiladi. Xususan, transport, energetika, kommunal infratuzilma, sog'liqni saqlash, ta'lim va shahar infratuzilmasi kabi kapital talab qiluvchi sohalarda davlat va xususiy investorlar manfaatlarini uyg'unlashtirish orqali yirik loyihalarni amalga oshirish imkoniyati kengayadi. Bunday loyihalar nafaqat yangi infratuzilmalarni yaratadi, balki iqtisodiy faollikni oshiruvchi qo'shimcha investitsiyalarni ham jalb qilishi mumkin.

Shuningdek, xorijiy investitsiyalarning yangi drayver sifatidagi rolini kuchaytirishda investorlar uchun institutsional muhitni yanada takomillashtirish zarur. Huquqiy barqarorlik, mulk huquqining kafolatlanishi, bojxona va soliq ma'muriyatchiligining soddalashtirilishi, davlat xizmatlarining raqamlashtirilishi, investorlar murojaatlarini tezkor ko'rib chiqish va investitsiya loyihalariga xizmat ko'rsatish tizimining samaradorligi xorijiy kapital uchun muhim omillardir. Shu bilan birga, investorlarni faqat soliq imtiyozlari orqali jalb qilishdan ko'ra, barqaror biznes muhiti, malakali mehnat resurslari, rivojlangan infratuzilma va kengayib borayotgan ichki hamda mintaqaviy bozor imkoniyatlari orqali uzoq muddatli investitsiyalarni rag'batlantirish muhim hisoblanadi.

Yuqoridagi holatlardan kelib chiqib, O'zbekistonda xorijiy investitsiyalarni iqtisodiy rivojlanishning yangi drayveriga aylantirishning ustuvor yo'nalishlarini investitsiyalarni diversifikatsiya qilish, yuqori texnologiyali loyihalarni rag'batlantirish, hududiy investitsiya salohiyatidan samarali foydalanish, eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarishni kengaytirish, mahalliylashtirishni kuchaytirish, davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish va investorlar uchun institutsional muhitni yaxshilash kabi yo'nalishlarda mujassamlashtirish mumkin.

Demak, zamonaviy sharoitda O'zbekiston uchun asosiy vazifa xorijiy investitsiyalarni shunchaki ko'proq jalb qilish emas, balki iqtisodiyotning tarkibiy o'zgarishi va sifatli o'sishini ta'minlaydigan xorijiy kapitalni jalb qilishdan iborat. Bunday yondashuv investitsiyalarning real iqtisodiyotga ta'sirini kuchaytirish, yangi ish o'rinlarini yaratish, mehnat unumdorligini oshirish, eksport tarkibini diversifikatsiya qilish va innovatsion rivojlanishni jadallashtirish imkonini beradi. Shu jihatdan xorijiy investitsiyalarni iqtisodiy rivojlanishning yangi drayveriga aylantirish O'zbekistonning uzoq muddatli raqobatbardoshligini ta'minlashning strategik sharti sifatida namoyon bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti (2023) "O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risida. PF-158-son Farmon, 11-sentabr 2023-yil.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti (2022) "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida". PF-60-son Farmon, 28-yanvar 2022-yil.

3. O’zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo’mitasi (2026) O’zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy holati: 2025-yil. Toshkent.
4. O’zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo’mitasi (2025) Investitsiya faoliyati to’g’risidagi statistik ma’lumotlar. Toshkent.
5. Muhammadjonov, B. (2025) ‘Iqtisodiy tarmoqlarni rivojlantirishda investitsiya jalb qilishning mexanizmlarini takomillashtirish’, Green Economy and Development.
6. Matniyazova, I. (2025) ‘Xorazm viloyati iqtisodiyotini rivojlantirishda xorijiy investitsiyalardan samarali foydalanish tahlili’, Green Economy and Development.
7. Zoyirov, M.K. (2026) ‘Qashqadaryo viloyati iqtisodiyotiga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish shakllari’, Ilmiy konferensiya materiallari.
8. World Bank (2025) World Development Indicators: Foreign Direct Investment, Net Inflows and Economic Growth. Washington, DC: World Bank.